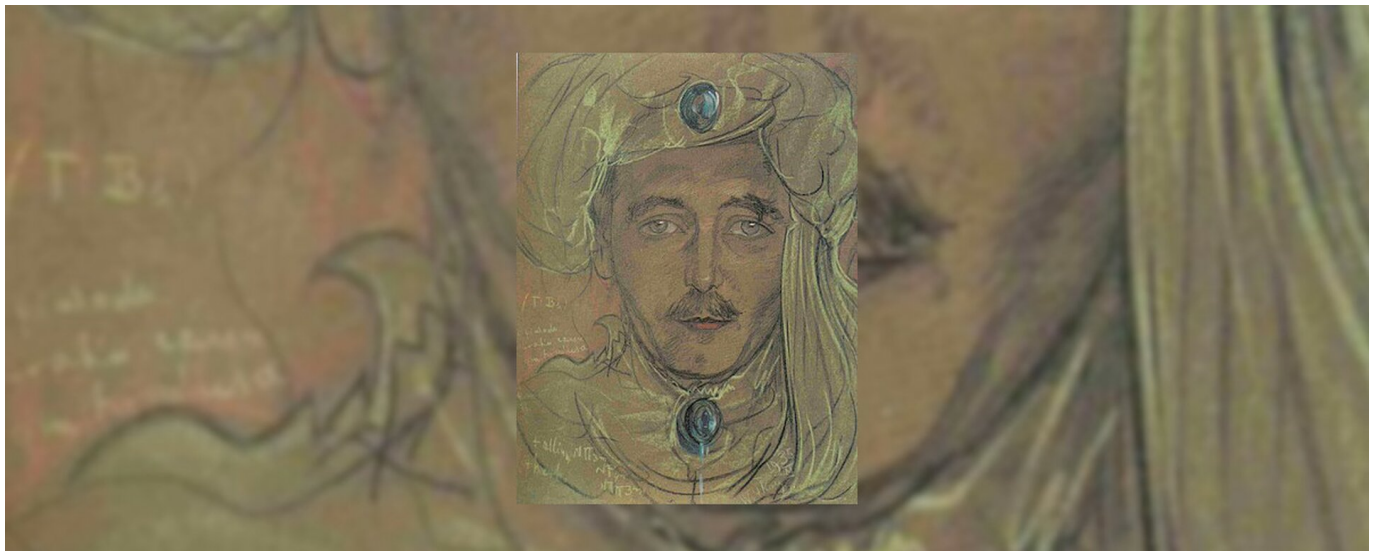

Roman Ingarden: ontologia

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- *Czego nie wiemy o wartościach*, [w:] Ingarden Roman, *Studia z estetyki*, t. 3, Warszawa 1970.
- Ingarden Roman, *Spór o istnienie świata*, t. 1, tłum. D. Gierulanka, Warszawa 1962.
- Roman Ingarden, *O odpowiedzialności i jej postawach ontycznych*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*.
- Roman Ingarden, *O estetyce fenomenologicznej*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*.

Roman Ingarden: ontologia

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

W XX w. w filozofii polskiej pojawiła się postać na skalę światową. Roman Ingarden doktoryzował się w 1918 r. u Edmunda Husserla i uważał go za swojego mistrza. Przedmiotem dociekań Ingardena była ontologia, rozumiana jako badanie związków między ideami, niezależnie od twierdzeń o faktach. Wykorzystując metodę fenomenologiczną, Ingarden starał się rzucić nowe światło na zadawnione problemy epistemologii, estetyki i aksjologii. Jego najważniejszym dziełem był *Spór o istnienie świata*. Pytanie o to, jak istnieją przedmioty w świecie, sprowokowało go również do rozważań o tym, jak istnieje dzieło literackie. Jeżeli bowiem wszystkie idee konstruowane są przez poznający umysł, to skąd wiemy, które są fikcyjne, a które nie?

Twoje cele

- Przedstawisz myśl filozoficzną Romana Ingardena.
- Wskażesz źródła filozoficznych dociekań polskiego filozofa.
- Scharakteryzujesz poszukiwania Romana Ingardena na gruncie ontologii.

Przeczytaj

Roman Ingarden

Stanisław Ignacy Witkiewicz, portret Romana Ingardena.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., Stanisław Ignacy Witkiewicz, <https://commons.wikimedia.org/>, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ontologia

Ontologia stanowi najważniejszy dział filozofii Ingardena (polski filozof jest stawiany, obok [Nicolaia Hartmanna](#), jako jeden z ostatnich wielkich ontologów). Uważał ontologię za „naukę pierwszą”, tzn. że nie potrzebuje ona w innych naukach poszukiwać założeń i przesłanek, ale że sama im ich dostarcza. Wyraźnie odróżniał ontologię od metafizyki. Ta ostatnia zajmuje się badaniem tego, co istnieje i jak istnieje, natomiast ontologia bada czyste możliwości i związki konieczne w bycie, bez względu na to, co faktycznie istnieje.

((Roman Ingarden

Spór o istnienie świata

Na przykład: jeśli przeprowadzamy ontologiczną analizę zawartości idei „rzecz materialna w ogóle”, to nie rozstrzygamy przy tym wcale, czy w rzeczywistości istniało kiedykolwiek coś takiego, jak rzecz materialna, ani też, jakie realne warunki muszą być faktycznie spełnione, żeby taka rzecz mogła istnieć. Stwierdzamy jedynie np., że do zawartości wymienionej idei należy, iż rzecz materialna jest tworem przestrzennie rozciągłym (wypełniającym przestrzeń), że wytwarza pole grawitacyjne itp. Dopiero w rozważaniu metafizycznym jesteśmy nastawieni na faktyczne istnienie rzeczy materialnych i staramy się wykryć, czy te ewentualnie istniejące rzeczy są z istoty swej faktycznie przestrzennie rozciągłe i czy – o ile to zachodzi – posiadają taką strukturę przestrzenną, jaka by odpowiadała geometrii euklidesowej lub też riemannowskiej itp.

Źródło: Roman Ingarden, *Spór o istnienie świata*, t. 1, tłum. D. Gierulanka, Warszawa 1962.

W pracach poświęconych tej problematyce, zwłaszcza w *Sporze o istnienie świata*, Ingarden przedstawił bardzo rozbudowaną, szczegółową klasyfikację zagadnień,

problemów, pojęć, dziedzin i sposobów istnienia.

Ingarden wyróżnił m.in. trzy podstawowe grupy pytań ontologicznych. Podział ten bierze się stąd, że zdaniem Ingardena, każdy przedmiot może być rozważany z trzech różnych punktów widzenia.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Za szczególnie interesujące uważa się przeprowadzone przez Ingardena analizy idei. Filozof dowodził, że każda **idea** składa się z dwóch uzupełniających się wymiarów. Z jednej strony, idea jest przedmiotem ogólnym i posiada ogólne własności charakteryzujące ideę jako ideę, czyli ogólność, niezmienność, pozaczasowość itp. Z drugiej strony, każda idea posiada treść, zawartość, pewną konkretyzację. Idee różnią się stopniem konkretyzacji. Weźmy ideę kwiatu: posiada niezmiennie cechy idei jako idei, jest ogólna, niezmienna itp.; posiada też konkretną zawartość, tj. np. barwność, bo każdy kwiat musi mieć barwę. Jeśli bardziej ukonkretnimy tę ideę, możemy uzyskać na przykład ideę róży.

Właśnie takie analizy dwustronnej struktury idei mają, zdaniem Ingardena, uwolnić fenomenologię od zarzutu o **idealizm platoński**. Fenomenologia Husserla ujmuje idee jako jednolite przedmioty ogólne, podczas gdy polski filozof twierdził, że ogólność to tylko jeden wymiar idei, drugi – to jej zanurzenie w konkretności. Nie jest więc tak, jak u Platona, że idee są „gdzieś tam”, a konkretne przedmioty to ich odbicia. Każda idea ma w sobie już jakąś konkretność.

Dociekania ontologiczne w sposób naturalny nakierowały Ingardena w stronę **teorii wartości**, czyli **aksjologii**. W *Sporze o istnienie świata* filozof zestawiał ze sobą dwa główne rozstrzygnięcia pytania o to, jak istnieją przedmioty w świecie. Pierwsze rozwiązanie jest idealistyczne, przypisujące pierwszeństwo istnienia ideom rzeczy, które jawią się poznającemu podmiotowi. Drugie rozwiązanie jest realistyczne: w samej strukturze formalnej jawiącego się nam przedmiotu zawarta jest konieczność jego istnienia. Przy przyjęciu pierwszego rozwiązania natrafiamy na trudność w postaci niemożności odróżnienia od siebie przedmiotów fikcyjnych (np. postaci literackich) i realnych rzeczy (np. tego oto krzesła, na którym w tej chwili siedzę). Jeżeli wszystkie idee konstruowane są przez poznający umysł, to skąd wiemy, że niektóre są fikcyjne, a inne nie? To pytanie zwróciło Ingardena w stronę badań nad literaturą. Jego główne pytanie brzmiało tutaj: Jak istnieje dzieło literackie?

Osobny zbiór pytań, jakie w kontekście tych rozważań stawiał Ingarden, dotyczył wartości. Zdaniem filozofa, człowiek jest istotą, która żyje wobec wartości. Sposobowi ich istnienia i ich realności Ingarden poświęcił wiele analiz. W eseju *Czego nie wiemy o wartościach* postawił najważniejsze, jego zdaniem, pytania z tego zakresu:

Czego nie wiemy o wartościach

⌘ Zagadnienia, którym pragnę tu poświęcić nieco uwagi, są następujące:

1. Na jakiej podstawie rozgranicza się podstawowe typy, a w parze z tym i dziedziny wartości?
2. Jaka jest formalna struktura wartości i jej stosunek do tego, co wartość „posiada” (do „nosiciela” wartości)?
3. W jaki sposób wartości istnieją, o ile w ogóle istnieją?
4. Co stanowi podstawę różnic między wartościami co do ich „wysokości” i czy da się ustalić ogólna hierarchia między nimi?
5. Czy istnieją wartości „autonomiczne”?
6. Jak się rzecz ma z tak zwaną „obiektywnością” wartości?

Źródło: *Czego nie wiemy o wartościach*, [w:] Roman Ingarden, *Studia z estetyki*, t. 3, Warszawa 1970.

Na żadne z tych pytań Ingarden nie udzielił w swych pracach ostatecznej odpowiedzi. Jednak jego analizy i rozróżnienia stanowią olbrzymi wkład w światową literaturę aksjologiczną.

Słownik

aksjologia

(gr. *aksios* – godny, cenny + *logos* – słowo, nauka) nauka o wartościach i o kryteriach wartościowania

idealizm platoński

(gr. *idein* – widzieć) stanowisko filozoficzne prezentowane przez Platona, wyrażające przekonanie o rzeczywistym istnieniu niematerialnych, abstrakcyjnych, inteligibilnych idei

idea

(gr. *idea* – wzór, forma; *idein* – widzieć) jedno z podstawowych pojęć filozoficznych, ze względu na swą historyczność i liczbę zastosowań bardzo złożone w definiowaniu; do filozofii wprowadził je Platon, aby określić to, co inteligibilne, a więc odkrywane jedynie przez rozum, tzn. racjonalny namysł nad światem, o którym pouczają nas zmysły; w dualizmie platońskim przeciwstawiana zmysłowej materii

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem i odpowiedz, na czym polegało stanowisko racjonalistyczne Ingardena w fenomenologii.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DoXcHFbOo>

Film edukacyjny. Filozofia Romana Ingardena cz. 1.

Wywiad z prof. Janem Hartmanem.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Filozofia Romana Ingardena. Część pierwsza*.

Polecenie 2

Stwórz notatkę, w której odpowiedz na pytanie, w jaki sposób Ingarden rozumiał ontologię.

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem i odpowiedz, w jaki sposób Ingarden uprawiał ontologię.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DviPtpNcv>

Film edukacyjny. Filozofia Romana Ingardena cz. 2.

Wywiad z prof. Janem Hartmanem.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Filozofia Romana Ingardena. Część druga*.

Polecenie 2

Napisz, w jaki sposób – zdaniem Ingardena – przejawia się byt.

Ćwiczenie 1

W jaki sposób Ingarden przedstawiał idee? Zaznacz właściwe odpowiedzi.

- ☐ Idee różnią się stopniem konkretyzacji.
- ☐ Idee mają dwa wymiary: ogólny i konkretny.
- ☐ Wszystkie idee mają wymiar materialny.
- ☐ Idee mogą się zmieniać w przestrzeni czasu.

Ćwiczenie 2

Jakie pytania stawia stworzona przez Ingardena klasyfikacja ontologii?

pytania egzystencjalno-ontologiczne

Jaką formę ma byt?

Czy byt ma formę?

Jakie są namacalne jakości bytu?

pytania formalno-ontologiczne

Jakie konkretne cechy ma byt?

Czy byty istnieją?

Czy byt jest materialny?

pytania materialno-ontologiczne

W jaki sposób byty istnieją?

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Roman Ingarden: ontologia

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

11. Fenomenologia. Uczeń:

3) przedstawia Romana Ingardena koncepcję człowieka i sztuki;

III. Wybrane problemy filozofii.

2. Dyscypliny filozofii. Uczeń wymienia następujące dyscypliny filozofii oraz określa przedmioty ich badań:

1) dyscypliny podstawowe (ogólniejsze) – teoria bytu (ontologia, metafizyka), teoria poznania (epistemologia), ogólna teoria wartości (aksjologia) wraz z teorią moralności (etyką);

3. Wybrane spory metafizyczne (ontologiczne). Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

1) o stosunek rzeczy do umysłu (realizm – idealizm);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawia myśl filozoficzną Romana Ingardena;
- wskazuje źródła filozoficznych dociekań polskiego filozofa;
- charakteryzuje poszukiwania Romana Ingardena na gruncie ontologii.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- film;
- praca z multimedium.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i wyświetla na tablicy temat i cele lekcji. Prosi uczniów, by na podstawie wiadomości zdobytych przed lekcją zaproponowali kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Co już wiecie na temat Romana Ingardena i jego myśli filozoficznej?*. Uczniowie odpowiadają na podstawie wcześniej przeczytanego tekstu z zakładki „Przeczytaj” oraz wiedzy własnej.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel ocenia, na podstawie informacji na platformie, stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze, ich zdaniem, kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy czteroosobowe i, dyskutując, wybierają wspólnie najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.

2. **Praca z multimedium nr 1 i nr 2.** Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy i każdej z nich przydziela zadanie. Uczniowie zapoznają się z jednym z wykładów w sekcjach „Film edukacyjny” i przygotowują odpowiedzi do poleceń.
 - Grupa 1 odpowiada na pytania: *Na czym polegało stanowisko racjonalistyczne Ingardena w fenomenologii oraz: W jaki sposób Ingarden rozumiał ontologię?*
 - Grupa 2 odpowiada: *W jaki sposób Ingarden uprawiał ontologię? oraz: W jaki sposób – zdaniem Ingardena – przejawia się byt?*
3. Nauczyciel wyświetla na tablicy ćwiczenie 2 z zakładki „Film edukacyjny”. Uczniowie wspólnie odpowiadają na pytanie: *Jakie pytania stawia stworzona przez Ingardena klasyfikacja ontologii?*
4. Prowadzący pyta uczniów, jakie były źródła filozoficznych dociekań Romana Ingardena.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Poszukajcie w wiarygodnych źródłach uzasadnienia, dlaczego rok 2020 został ogłoszony rokiem Romana Ingardena. Co sądzicie o tej decyzji?

Materiały pomocnicze:

- Majewska Z., *Książeczka o Ingardenie: szkic biograficzny*, Lublin 1995.
- *W kręgu filozofii Romana Ingardena: materiały z konferencji naukowej*, red. W. Stróżewski, A. Węgrzecki, Warszawa, Kraków 1995.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Film edukacyjny” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.